

Zitierhinweis

Jelínek, Tomáš: Rezension über: Tomáš Tlustý, Budování národních organizací YMCA v Československu a Polsku. Rozvoj tělesné kultury v letech 1918–1939, Praha: Karolinum, 2017, in: Český časopis historický, 2018, 4, S. 1180–1184, DOI: 10.15463/rec.181114153

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a–63a UrhG) zulässig.

Druhá část knihy se věnuje meziválečné éře, a to jak po stránce diplomatických vztahů ČSR a Austrálie (u jejich ustavení stál v roli prvního konzula geograf a profesor pražské Univerzity Karlovy Jiří Viktor Daneš), tak především sledováním vývoje života naší krajské komunity i některých hostů – opomenuta nebyla známá návštěva Egona Erwina Kische v roce 1934. Vice versa je ale doplněn i exkurz o Australanech v meziválečné ČSR. Další kapitoly jsou věnovány dějinám česko-australských vztahů za druhé světové války, kdy se země stala cílem emigrace pro desítky našich spoluobčanů, včetně těch židovského původu. Možná překvapivým zjištěním je, že většina z nich neprojevovala zájem o působení v naší zahraniční armádě: pokus o nábor dobrovolců v letech 1940–1941 skončil fiaskem, když se přihlásili doslova jen jednotlivci... Z osobností je upozorněno zejména na konzula Dr. Adolfa Solanského.

Za vrchol knihy ale lze určitě považovat kapitolu č. 7, která se věnuje (ve shodě s názvem) Čechům a Slovákům v australské armádě během 2. světové války. Na jednotlivých osudech dokumentuje různé případy našich vojáků – zajatého Josefa Kopanicu, který nakonec zemřel v japonském táboře na Borneu, MUDr. Marco Braunsteina, bratry Zikánovy (sloužící v australském letectvu RAAF), ale i několik žen v pomocných jednotkách, z nichž vynikla geografa Dr. Julie Moschelesová.

Velmi cenné je množství pramenů, které Kreisinger využil – nejen z archivů v ČR a Austrálii, ale i na Slovensku a v USA. Vědle toho je téměř vyčerpávajícím způsobem využita dosavadní literatura, včetně těžko dostupných titulů. Po faktografické stránce je práce velmi komplexní: ačkoli jsem ji podrobně (a na několikrát, neb prvně

jsem ji zdolal „jedním dechem“) pročetl, našel jsem jen pár drobných nepřesností: Snad by šlo uvést, že Edward Mühlstein (s. 245–246) je totožný s významným pražským architektem meziválečné éry a Ladislav Mareš, uvedený na s. 381, se jmenoval Vladislav (1925–2004, mj. ředitel gymnázia v Brandýse nad Labem a autor zajímavé diplomní práce o českých cestovatelích). To jsou ale jen drobnosti, které nemohou uškodit hodnocení této vynikající práce.

Jiří Martínek

Tomáš TLUSTÝ

Budování národních organizací YMCA v Československu a Polsku. Rozvoj tělesné kultury v letech 1918–1939

Praha, Karolinum 2017, 340 s.,
ISBN 978-80-246-3559-0.

Sport není častým tématem české odborné literatury, ačkoliv v zahraničí existuje řada prací sledujících tento fenomén z hlediska politického, sociologického, psychologického, případně se zkoumá jeho vliv na architekturu. Ta se stává často dominantou dané lokality, již se přizpůsobují dopravní, inženýrské a sociální sítě, a která tak přetváří sídelní aglomerace, nebo se vytvářejí sportovní areály, v nichž se odehrávají sportovní utkání s masovou účastí. O to je důležitější tato práce, která nejenže přibližuje některé sportovní aktivity v meziválečném období, ale činí tak ve spojení s částí společenské sféry, která rovněž není příliš probádána. Řada mezinárodních organizací jako YMCA, skaut nebo studentská či náboženská sdružení měla výrazný vliv na společenské dění, ale jejich historie a činnost dosud není uspokojivě zmapována, i když v poslední době se bádání na toto téma rychle rozvíjí. Recenzovaná práce je o to cennější,

že přináší informace též o vývoji organizace YMCA v sousedním Polsku, kde byly podmínky pro její činnost dílem stejné, v něčem zas výrazně odlišné. Lze tak sledovat stejnou organizaci se stejným stylem činnosti v různých podmínkách a s různými či podobnými výsledky, na kterých se podepsal též podobný historický vývoj.

Autor vidí těžiště své práce v komplexním zpracování historie tělesné výchovy a sportu ve čtyřech vybraných československých a polských místních sdruženích YMCA od konce první do začátku druhé světové války. K tomu je přidán exkurz ke vzniku sdružení YMCA v Anglii a jejímu rozšíření do světa. Práce je zakončena nástinem činnosti organizace YMCA na území Československa a Polska od začátku druhé světové války do současnosti. Tento počáteční exkurz je důležitý pro čtenářovo uvedení do situace a seznámení se s okolnostmi, za kterých tato organizace vznikla a ve kterých se rozvíjela. Seznámení se s historií YMCA umožňuje lépe pochopit cíle a způsoby jejího jednání zkoumaného v hlavní části práce.

Na počátku knihy autor podává stručný popis vzniku organizace a jejího rozšíření po světě, charakterizuje situaci a sociální prostředí, ve kterém YMCA roku 1844 vznikla. Skromné začátky spojené se jménem zakladatele George Williamse brzy vystřídal rozkvět, spojený se silnými finančními dotacemi a rychlé rozšíření YMCA do řady zemí světa. Organizace pomáhala především učňům a mladým lidem v obchodě: měla je na náboženském základě vést k povznesení a chránit před nezdravým prostředím velkých průmyslových aglomerací. Již v roce 1851 vznikla první americká sdružení v Bostonu a Montrealu. Jejímu šíření napomáhaly obchodní cesty G. Williamse, při kterých propagoval organizaci i její

myšlenky. V roce 1855 tak vznikla sdružením švýcarských, německých, anglických a nizozemských organizací Světová aliance YMCA, roku 1878 byl zřízen Mezinárodní výbor YMCA a Williams byl zvolen jeho prezidentem. V této souvislosti autor stručně sleduje život G. Williamse až do jeho skonu roku 1905. V té době již organizace působila ve 45 státech s celkovým počtem téměř 708 tisíc členů.

Další kapitola popisuje vývoj organizace v USA a její postupné šíření do světa. Vedoucí úlohu přebrala organizace v New Yorku. Jednotlivá sdružení se začala též věnovat sociální a morální podpoře přistěhovačů. Po vypuknutí občanské války přibyla péče o nemocné a raněné vojáky a také finanční a potravinová pomoc. YMCA stála též u založení „Komise spojených států“ pro podporu duchovních a fyzických potřeb vojáků. Již v této době sdružení stavělo pro své potřeby účelové budovy a snažilo se zatraktivnit svůj program zařazením tělovýchovných a sportovních aktivit. Autor, který se soustředil především na vývoj samotné organizace a jejího působení v oblasti sportu, zde ovšem neudává, že YMCA byla spojena ideově a často i personálně s řadou studentských a misijních organizací, se kterými úzce spolupracovala a koordinovala svoji činnost. Byly to především: British Colleges Christian Unions (BCCU), Campus Crusade for Christ (CCC), International Fellowship of Evangelical Students (IFES), National Association of Evangelicals (NAE), Student Volunteer Movement for Foreign Mission (SVM) a hlavně World Students' Christian Federation (WSCF) zastupované u nás Akademickou Ymkou (AY). Z tohoto prostředí vzešla i Světová rada církví a Mezinárodní federace demokratických žen, ve kterých též byla

československá YMCA a YWCA členem. Mezinárodní styky, vázané na tyto spolky, využívalo Československo i po zrušení YMCA a YWCA k působení na mezinárodní scéně.

Právě z tohoto prostředí vzešlo ono silné propojení bible, rekreace a sportovních aktivit, které se později stalo tak typické pro sdružení YMCA. Hlavní rozvoj sportovních aktivit nastal v letech 1880 až 1885, kdy byla ve Springfieldu ve státě Massachusetts zřízena první „Internacional Young Men's Christian Association Training School“, jejímž zakladatelem byl Jacob B. Brown. Na této škole pak studovala řada činovníků a sportovních aktivistů z celého světa, později včetně československých. Zde též vznikl basketbal jakožto halová hra pro zimní období. Šíření americké YMCA po světě bylo spojeno především s jejím působením v armádě. Tak se již koncem 19. století YMCA dostala do Asie, konkrétně na Filipíny a odtud do Číny a Japonska. Na počátku působení bylo však nutné překonávat místní odpor. Na příklad na Filipínách byly její aktivity zpočátku považovány za součást okupační moci a v Číně, která měla vlastní tradici pohybových aktivit, panovala nedůvěra k „americkým“ sportům. V knize je podobně popisováno šíření sdružení a jeho podpora sportu a velkých sportovních soutěží také ve Střední a Jižní Americe.

Další část knihy je věnována činnosti americké YMCA za první světové války. Při jejím vypuknutí byl generálním sekretářem John Raleigh Mott, významná postava hnutí. Ten vydal výzvu k podpoře vojáků válčících států, zejména pak k práci v zajateckých táborech. Protože se britská YMCA věnovala výhradně svému vojsku, rozvinula americká odnož širokou činnost v řadě států včetně Německa, Itálie a Ruska. Půso-

bila i v zajateckých táborech v Rakousko-Uhersku, kde byla situace pro řadu různých národností zde internovaných zvlášť složitá. Po vstupu USA do války se YMCA intenzivně věnovala americkým vojákům ve Francii. V rámci pomoci dopravila do Evropy, většinou do Francie, 42 tisíc tun materiálu. YMCA zakládala vojenské domovy, v nichž působily historické, hudební, náboženské a vědní kluby, divadelní spolky a školy. Zde se pěstovala tělesná výchova, čtení knih, umělecká výroba, výuka jazyků či studium bible se společnými modlitbami. Kapitola končí dovětkem, ve kterém je charakterizován silící americký vliv ve střední Evropě po první světové válce. Pro Evropany symbolizovala Amerika mechanizaci, automatizaci, modernizaci a prostředí neomezených možností, charakterizovaných představou kariéry „od čističe bot k milionáři“. Nepochybně byly též vnímány ideály americké demokracie.

Po vložené charakteristice Polska a Československa v poválečné střední Evropě je další část knihy věnována počátkům YMCA ve „vítězných“ státech střední Evropy. Autor správně ví, že první sdružení YMCA v Rakousko-Uhersku bylo založeno roku 1873 ve Vídni a v Čechách roku 1886 v Praze pod názvem Křesťanský spolek mladíků v Čechách¹. Také ho správně dává do souvislosti s pražskou návštěvou zakladatele hnutí G. Williamse v roce 1884. Mýlí se však, když se domnívá, že toto sdružení zaniklo během první světové války, a že nepěstovalo tělovýchovné a sportovní aktivity. Tato organizace působila v rámci Církve československé až do roku 1948 a tělovýchovu a táboření měla ve svých stano-

1 Archiv hl. m. Prahy (AMP), Magistrát hl. m. Prahy II., Spolkový katastr (SK), sign. II/97.

vách nejpozději od roku 1913. Od počátku 20. století užívala též název „Česká YMCA“, který si uchovála až do roku 1926, kdy se ho vzdala v konkurenci s daleko známější americkou odnoží. Spolek rozhodl o svém rozpuštění na valné hromadě konané dne 29. 12. 1948. Jeho možnosti a rozsah působení byly samozřejmě skromnější než u bohatě dotovaného amerického protějšku. Americká YMCA se do Československa a Polska dostala spolu s vracejícími se legiemi. V polském případě to byly hlavně části vojska z Francie, se kterými YMCA přišla na žádost generála Józefa Hallera. V obou zemích iniciovala vznik vojenských domovů, kde se pořádaly taneční večery, koncerty, předčítání knih, probíhala výuka jazyků a promítání filmů, hrály se šachy a kulečnicka a bylo k dispozici občerstvení jako čokoláda, káva a kakao za přijatelné ceny. YMCA též organizovala sportovní hry a seznamovala vojáky s novými trendy ve sportu. V obou zemích organizovala i kurzy pro budoucí instruktory. Existovaly ovšem i rozdíly. Zatímco v Československu byla YMCA přijímána nadšeně a viděla zdejší sdružení jako velice perspektivní, v Polsku, v silně katolické zemi, musela bojovat s nedůvěrou a musela situaci přizpůsobovat svůj program.

V obou zemích se YMCA již v první polovině dvacátých let začala orientovat na civilní obyvatelstvo. V Polsku, vzhledem k jeho válce s Ruskem, ovšem působila v armádě o něco déle. Tehdy se začala budovat místní sdružení a tato snaha byla charakterizována především stavebními programy. V tom byly na tom československé pobočky lépe již z toho důvodu, že sem směřovaly větší dotace. Také zde obce tomuto snažení vycházely vstříc: Záhy bylo budováno zázemí YMCA v Praze, včetně domova pro studenty, pak následovaly budovy v menších městech

a v třetí etapě byla postavena reprezentativní budova v Praze. Jen za rok 1923 dostala československá YMCA z USA 3,5 milionu Kč, přičemž v meziválečném období takto dostala celkem téměř dva miliony dolarů.

V Polsku YMCA přežívala v podstatně skromnějších poměrech v pronajatých budovách a na cizích stadionech. První budova se – hlavně z dotací z USA – začala stavět až v roce 1925 v Krakově. V této době se také v organizacích obou zemí začala pěstovat v civilním prostředí tělovýchova a sport. Jejich zaměření ovšem nebylo prvotně cíleno na vrcholové výkony. Účelem nebylo konkurovat již zavedeným organizacím, jako byly např. v Čechách Sokol či DTJ, organizace se spíše orientovala na masovost a projevovala snahu o pěstování a rozvíjení zdravého a silného ducha místních obyvatel.

Těžiště knihy lze vidět v následující části, která popisuje meziválečné pěstování tělesné výchovy a sportu ve čtyřech vybraných místních sdruženích YMCA v Československu a čtyřech v Polsku. Vždy je nejdříve popsána celková situace a historie zázemí příslušné organizace, pak celkový vývoj sportovních aktivit, po němž již následuje historie profilových sportů v jednotlivých sdruženích. Na konec charakteristiky každého z nich je v případě potřeby přidána kapitola o důležitých výsledcích, o mezinárodních stycích nebo výrazných sportovních úspěších. Z československých sdružení je takto popsána Praha, Bratislava, Bánská Bystrica a České Budějovice. V polském případě byla vybrána sdružení v Krakově, Varšavě, Lodži a Gdyni. Na konci publikace přichází komparace československých a polských sdružení YMCA.

Následující samostatnou kapitolu tvoří popis sportovních aktivit na letních a zimních

táborech, které byly důležitou součástí programu působení organizací YMCA. Jejich vzor byl v činnosti amerických táborů pro mládež. Také v československé organizaci měly letní tábory významné místo. První tábor se konal již roku 1921 v Soběšíně na Sázavě a jeho ředitelem byl později významný sportovní odborník J. A. First. YMCA byla ve své činnosti velmi tolerantní, a tak účastníci těchto táborů byli nejrůznějších národností a vyznání. Tábory byly postupně zdokonalovány a vybavovány tak, aby účastníkům mohly poskytnout široké rekreační a zájmové spektrum aktivit, ve kterých sport hrál ne nepodstatnou roli. V Polsku se tradice táborů rozvíjela pomaleji, ale zato zde byly budovány kromě letních i zimní tábory. Všechny tyto tábory měly stále základny, takže mohly být využívány i během roku jako místa různých soustředění, školení a kurzů. Část knihy, věnovaná táborovým aktivitám je zakončena stručným popisem jejich historie po roce 1939 do současnosti. Většina základen YMCA byla zabavena nacisty a sloužila pak k nejrůznějším účelům. Po krátké epizodě oživení mezi rokem 1945 a počátkem padesátých let byly tábory definitivně zabaveny, aby se jen některé vrátily organizaci po roce 1990. V této souvislosti by bylo také zajímavé zjistit, nakolik se tato tradice promítla do táborových aktivit po roce 1948, zejména u pionýrských a podnikových táborů ROH. Práce je zakončena popisem historie organizací YMCA v Československu a Polsku od roku 1939 do současnosti. Zde je situace poněkud složitější a osudy rozdílné. Jednotlivé polské pobočky YMCA byly samostatnými právníckými osobami, takže některé byly zrušeny dříve, jiné později, ale v zásadě tyto organizace musely přerušit činnost za druhé světové války a znovu počátkem padesátých let. V Polsku, přestože

byla YMCA po porážce nacisty oficiálně zrušena, vyvíjela dále činnost, a to ve třech směrech. Jednak ve spolupráci s Červeným křížem pomáhala zajatcům, dále vyvíjela snahu pěstovat sport, i když ve skromných poměrech a v soukromí, za třetí pak poskytovala pomoc ozbrojeným jednotkám hlavně na západě Evropy. Pro tyto účely si YMCA vytvořila exilová centra v Rumunsku, Francii, Africe a hlavně v Anglii.

Knihy se zabývá především sportovními aktivitami, ale přiznává, že působení organizací YMCA bylo důležité a všestranné. Ve sportovní oblasti ovlivňovala YMCA obě země nabídkou tělovýchovných a sportovních aktivit, rovněž však nejnovějšími poznatky v oblasti teorie a didaktiky her, těžké a lehké atletiky a sportovního tréninku, které byly tehdy v Československu i Polsku v počátcích nebo úplně chyběly. Velký přínos spočíval i v mezinárodním charakteru organizace, která mj. pořádala kratší i dlouhodobá školení pro různé funkcionáře v nejrůznějších zemích světa.

Nejvíce uváděným přínosem působení YMCA mělo být v obou zemích podle autora zavedení dosud víceméně neznámých druhů sportů, které později dosáhly značné popularity: basketbal a volejbal nebo pálkovací sporty jako softball a baseball. Rozvíjela se však i atletika, sportovní lukostřelba a jiné. Pro tyto aktivity byla budována sportovní zařízení, která v těchto zemích ve větším měřítku chyběla. Důležité bylo i organizování sportovních soutěží a případné mezinárodní úspěchy. Přesto, že je práce věnována hlavně tělovýchově a sportu, je třeba mít na paměti, že profilující snahou Americké YMCA bylo šíření křesťanství a amerického pohledu na svět tzv. amerického ducha „The Gospel of Americanism“.

Tomáš Jelínek